

УДК 338.242

Семенов В. Ф.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та управління проектами
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

Фроліна К. Л.

*аспірант кафедри менеджменту та управління проектами
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

Semenov V. F.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Department of Management and Project Management
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Frolina K. L.

*Graduate Student of Department of Management and Project Management
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

REGULATION OF INVESTMENT PROCESSES IN THE BUILDING INDUSTRY OF NATIONAL ECONOMY

Анотація. У статті розглянуто шляхи вирішення проблеми інвестиційного забезпечення будівельної сфери в контексті державного регулювання її діяльності. Розроблено стратегії подолання наявного сучасного кризового стану шляхом розробки «дерева цілей», визначено основні напрями політики поліпшення інвестиційного клімату в будівництві.

Ключові слова: інвестиції, будівельна сфера, стратегічне управління, «дерево цілей», метод експертних оцінок, напрями політики.

Постановка проблеми. Дослідження механізмів державного регулювання розвитку будівництва в Україні зумовлено комплексом складних проблем, які накопичилися в цій

сфері. Важливою проблемою для стратегічного розвитку державного регулювання будівництва є вміння ефективно здійснювати інвестиційну діяльність і досягнення високого

конкурентного статусу. Для інвестора вкладення коштів пов'язане з обґрунтуванням вибору інвестиційних проектів, аналізом їх ефективності, визначенням правильної оцінки власних можливостей, виявленням фінансових ресурсів, обсягів і джерел інвестування, виконанням стратегічних інвестиційних програм. Найважливішим є прийняття правильних управлінських рішень, що досягаються шляхом застосування відповідних методів, насамперед цільових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних проблем, пов'язаних із розвитком теорій і найважливіших аспектів застосування методів із прийняття управлінських рішень щодо формування і використання інвестиційного потенціалу підприємств і галузей, присвячено наукові праці багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. В їх числі Файоль А., Арені Е.А., Робертсон Дж., Шапігузов С.М., Суйц В.П., Андрєєв В.Д., Лагутін Г.В., Лич В.М., Бланк І.А., Федоренко В.Г., Федосова О.В., Ушацький С.А. та ін. Разом із тим за всієї значущості зарубіжних і вітчизняних досліджень різних аспектів висунутої проблеми економічна наука і практика відчувають нестачу в комплексних науково-практичних розробках, які висвітлюють численні аспекти вдосконалення управлінських рішень з урахуванням сучасної специфіки розвитку будівельної сфери.

Мета статті полягає в аналізі державної політики регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку будівельної сфери в умовах кризового стану.

Вклад основного матеріалу дослідження. Будівельна сфера являє собою систему організації бізнес-про-

цесів із регулювання будівельної діяльності і формуванню інвестиційного клімату з урахуванням загальнодержавних інтересів, особливостей та потреб регіону. Серед основних елементів – об'єктів будівельного комплексу слід визначити: інвесторів, підрядчиків, проектні інститути, виробників будівельних матеріалів та будівельних машин, а також транспортно-логістичні компанії. За роки проведення реформ істотно поглибилася диспропорція у розвитку будівельної індустрії на регіональному рівні. Застаріла і вузькоспеціалізована економічна база будівництва на більшості територій держави не відповідає сучасним темпам розвитку галузі в її індустріальних центрах і не використовує весь наявний потенціал. Факт, що будівельні організації, які приділяють велику увагу інвестиційно-інноваційному розвитку, стають конкурентоспроможнішими, є очевидним. У фірмах, де цим процесам не приділяється належної уваги, настає край компетентності. Ця межа перешкоджає розвитку і зменшує ступінь досяжності державного регулювання будівельних підприємств. Досвід роботи будівельної сфери в ринковій економіці не такий великий, щоб розглядати процеси, які відбуваються, як тенденцію, і тому важливе значення має реалізація методів державного регулювання інвестиційного розвитку будівельної сфери, насамперед програмно-цільового. Такий підхід підтверджується аналізом економічної літератури. Отже, розглянемо приклад цільового управління, в основі якого покладено принцип управління «дерева цілей» [1, с. 130–131; 2], що не має циклів, тобто замкнутої цілі (рис. 1).

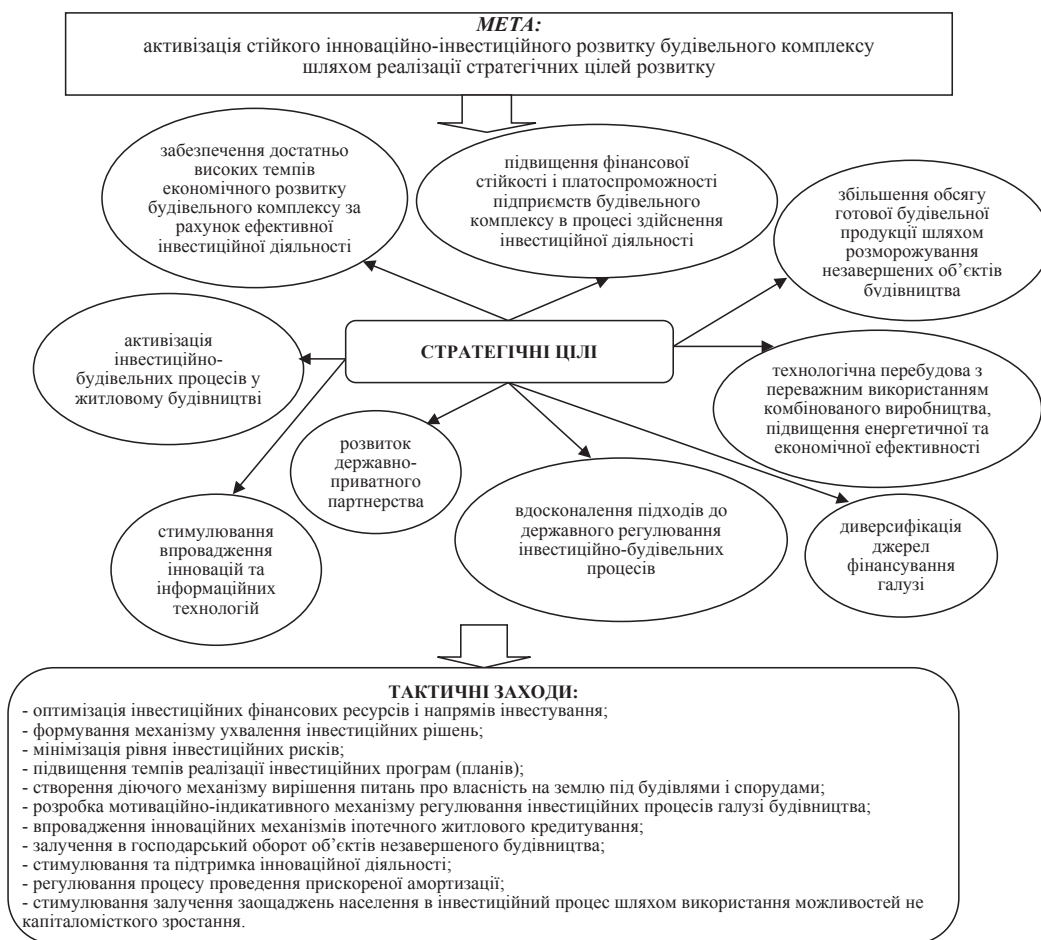

Рис. 1. Пріоритетні напрями реалізації інвестиційної політики в контексті інноваційно-інвестиційного розвитку будівельного комплексу

На першому етапі визначається головна мета Програми – забезпечення підвищення рівня інвестування будівництва шляхом реалізації відповідного напрямку, що на сьогодні є пріоритетним. Реалізація відповідного напрямку передбачає чітке визначення суб'єктів реалізації і механізмів фінансування заходів, створення цілісної та ефективної системи управління будівництвом. Це є одним із головних факторів, який дасть змогу досягти мети Програми й одночасно забезпечить досягнення не менш важливої мети – зростання конкурентоспроможності підприємств будівельного комплексу.

Другий етап полягає в уточненні групи цілей генеральної мети на більш прості, конкретні цілі за окремими напрямами, тобто уточнюють специфічні групи цілей. Цілком очевидно, що підвищення якості та зниження вартості будівництва можливе при розв'язанні проблеми технологічної перебудови з переважним використанням комбінованого виробництва, підвищення енергетичної та економічної ефективності, забезпечення екологічних і ринкових умов функціонування готових об'єктів.

Під час побудови «дерева цілей» забезпечення потреб населення у продукції підприємств будівельного комплексу необхідно дотримуватись певних методологічних принципів [3, с. 120]: на кожному з рівнів сукупність цілей, підцілей, завдань повинна відповідати обсягам і вкладатися у терміни виконання цілей вищого рівня; відсутність суперечності між цілями різних рівнів; декомпозиція місії й мети на всіх рівнях повинна проводитись за одним і тим же методологічним підходом; цілі всіх рівнів повинні бути виражені в конкретних обсягах, строках з визначенням виконавців (відповідальних).

Головною вимогою під час побудови «дерева цілей» є дотримання узгодженості зв'язків між цілями різного порядку – горизонтальними і вертикальними.

Для практичної реалізації представленого «дерева цілей» застосовується метод експертних оцінок. Метою його побудови є символічне представлення існуючих в системі цілей та підцілей (рис. 1), що здатні призвести до виконання головної цілі будівельного комплексу. Крім того, побудоване «дерево» дає змогу показати в явному

виділі слабкі місця системи і є наочним засобом установлення ступеня відповідності підцілей та цілей заданим вимогам.

Схема структури «дерево цілей» для підприємств будівельного комплексу, представлена на рис. 2, включає одну головну ціль (Я) – підвищення якості будівельних робіт та зниження їх вартості, що з'єднується з набором відповідних вихідних цілей, які утворюють причинні ланцюги.

На рис. 2 g – коефіцієнт значимості цілей по відношенню до вище розміщеної; g'' – коефіцієнт значимості цілей по відношенню до головної цілі; Я – головна ціль «підвищення якості будівельних робіт та зниження їх вартості»; X_1 – ціль «створення сприятливого інвестиційного клімату та усунення перешкод для приходу інвестора»; X_2 – ціль «нарошення ресурсних можливостей та інвестиційного потенціалу будівництва»; X_3 – ціль «створення платоспроможного (інвестиційного) попиту в країні»; X_4 – підціль «нормативно-правове забезпечення підприємств будівельного комплексу»; X_5 – підціль «мінімізація інвестиційних ризиків завдяки удосконаленню нормативно-правової бази залучення інвестицій»; X_6 – підціль «зниження відсотку комерційного кредиту для споживачів за рахунок його оптимізації»; X_7 – підціль «підвищення рівня доступності житла шляхом зниження його вартості»; X_8 – підціль «чесний розподіл ризиків між учасниками державно-приватного партнерства в будівництві»; X_9 – підціль «розвиток агентств із питань науки, інновацій та інформації у будівельному комплексі»; X_{10} – підціль «повна модернізація будівельних процесів, заміна морально застарілого обладнання будівельного виробництва, технічне переобладнання підприємств за рахунок власних коштів»; X_{11} – підціль «оптимізація галузевої структури будівельного комплексу для задоволення реальних потреб населення в будівельній продукції»; X_{12} – підціль «еластична ув'язка цін, попиту і пропозиції на продукцію будівництва».

Кожна з визначених цілей X_n може призвести до результируючої головної цілі Я, саме тому під час побудови «дерева цілей» використовується значення «або». Така модель взаємозв'язків головної цілі та підцілей будівель-

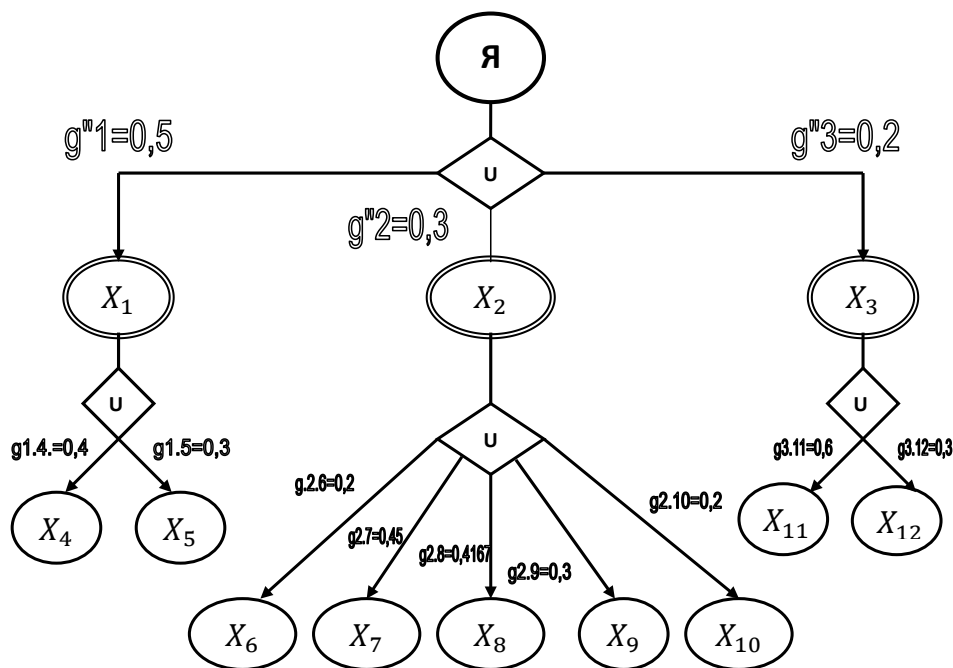

Рис. 2. Визначення коефіцієнтів значимості цілей

ного комплексу (рис. 2) свідчить про важливість цілей по відношенню одна до одної, яке оцінюється на другому, третьому та наступних етапах за допомогою ранжування і зважування [4, с. 134–144]. Слід зазначити, що під час ранжування кожної цілі присвоюється порядковий номер ($X_1, X_2, X_3, X_4, \dots, X_{12}$), що відповідає її відносній значимості для досягнення цілі вищого порядку. А під час зважування встановлюється коефіцієнт значимості кожної цілі у частках одиниць (0,01...1,0) або у відсотках по відношенню до цілі більш високого рівня та головної цілі. Під час визначення коефіцієнта значимості (K_i), що являє собою відношення ймовірності вихідної цілі до ймовірності головної цілі, тобто дає змогу визначити, наскільки буде досягнута головна ціля, якщо ціля X_1 буде виконана повною мірою. Згідно з рис. 2 та відповідною ціллю, що зображена на рис. 1, в повному обсязі дасть можливість для виконання головної цілі на 50%.

Але варто пам'ятати, що сума коефіцієнтів значимості цілей кожного рівня повинна бути рівною 1, або 100%.

Для визначення коефіцієнтів значимості (K_i) по відношенню до головної цілі необхідно перемножити коефіцієнти значимості цієї цілі на коефіцієнти значимості всього ланцюга цілей більш високого рівня. У наведеному прикладі для цілі X_1 цей вираз можна записати так:

$$K_{1,4} = g_1 \times g_{1,4} = 0,5 \times 0,4 = 0,2.$$

Результати розрахунків свідчать про те, що досягнення цілі X_1 забезпечить досягнення головної цілі на 20%. Таке проведення зважування цілей дає можливість для розподілення ресурсів залежно від ступеня вагомості цілі будівельного комплексу. Характерно, що кожна визначена подія X_n може привести до виконання головної цілі. Саме тому гілки «дерева цілей» будуються за принципом «або».

Отримані в результаті обчислення характеристики не завжди можуть бути використанні в повному обсязі, що пояснюється їхньою залежністю від низки факторів, що сприяють розвитку будівництва, але досі залишаються слабкими, та такими, що мають потребу у державному регулюванні концентрації капіталу, природних і матеріальних ресурсів, рівня економічної розвиненості, розвитку інженерної та соціально-побутової інфраструктур, можливостей і напрямів розширення сировинної бази будівництва, демографічної ситуації в країні. Державного регулювання потребує також ціла низка інших зовнішніх та внутрішніх чинників, найважливішим серед яких є взаємовплив, адже будівельний комплекс органічно пов'язаний з іншими галузями економіки країни і є, по суті, інструментом їхнього розвитку. Таким чином, ступінь впливу кожного фактора на головну ціля визначається величиною коефіцієнта значимості, що являє собою відношення ймовірності вихідного заходу до ймовірності кінцевого результату:

$$K_i = \frac{P(X_i)}{P(\mathcal{A})}, \quad (1)$$

де K_i – коефіцієнт значимості кожної цілі; $P(\mathcal{A})$ – ймовірність виконання головної цілі; $P(X_i)$ – ймовірність появи кожної цілі та підцілі.

Побудова такої моделі можлива за умови виконання двох основних правил:

1. Кожен із факторів (цілей) як відносно самостійна складова частина є часткою процесу, який приймаємо за одиницю, тобто сума цілей завжди дорівнює одиниці. Важливість кожного фактора характеризуємо коефіцієнтом X_i з градацією 0,01 {0,01; 0,02...0,95...0,98...1,0}, у діапазоні $0 \leq X_i \leq 1$. Дійсно, $0,5 + 0,3 + 0,2 = 1,0$. Стає зрозумілим, що сума вагових коефіцієнтів усіх факторів, котрі в сукупності описують певне явище, має дорівнювати одиниці.

2. Максимальне значення для кожного критерію K_i дорівнює одиниці, за умови абсолютного значення «Я», тобто коли значення наближається до норми або ідеалу, або стандарту. Таким чином, усі інші значення критерію знаходяться в діапазоні $0 \leq K_i \leq 1$, тобто за градації 0,01 K_i може прийняти значення від 0 до 1,00. Цей показник є цілісністю для визначення рівня показника якості будівництва і розраховується таким чином: $K_i = 0,5 \times 0,4 + 0,5 \times 0,3 = 0,35$, тобто створення сприятливого інвестиційного клімату та усунення перешкод для сприяння залучення інвестора задовольнить виконання головної цілі на 35%.

Для підрахунку задоволеності заходу дається його бальна оцінка відповідності цілям політики залучення інвестицій до будівельного комплексу (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала рівнів задоволеності заходами політики залучення інвестицій у будівельний комплекс країни

Оцінка K_i	Рівень задоволеності виконанням заходів
0	повністю незадоволений
0,25	більше незадоволений, ніж задоволений
0,5	середньо задоволений
0,75	більше задоволений, ніж незадоволений
1,0	повністю задоволений

Кожному заходу присвоюється значення бала $P(X_i)$ від 0 до 1 залежно від його відповідності K_i певним цілям інвестиційної політики країни.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що побудова «дерева цілей» для підприємств будівельного комплексу дає можливість розробити цільові програми в контексті державного регулювання будівельної сфери.

Висновки. У результаті аналізу цільового управління, в основі якого покладено принцип управління «дерева цілей», встановлені такі основні цілі політики залучення інвестицій до будівельного комплексу країни: створення дієвої системи управління у будівельному комплексі, індикативного планування та моніторингу; визначення суб'єктів реалізації і механізмів фінансування заходів, передбачених Програмою розвитку будівельного комплексу; оптимізація структури залучення інвестицій з урахуванням стратегічних і тактичних імперативів; формування позитивного світогляду суспільства.

Ефективність державного регулювання і відповідних управлінських рішень визначається багатьма кількісними та якісними чинниками техніко-технологічного, соціально-економічного і організаційного характеру, які формують інвестиційний клімат та впливають на стан інвестиційного ринку у перспективі та формують економічний потенціал підприємств як суб'єктів господарювання будівельної сфери. Таким чином, формування регіональних програм регулювання інвестиційних процесів у будівництві дає можливість реалізувати багато важелів державного регулювання: стратегію планування інвестицій, конкурсний механізм формування програм і відбору інноваційних пропозицій для їх запровадження. Можлива співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, співробітництво з Фондом сприяння місцевому самоврядуванню України тощо. Пріоритетними слід вважати використання можливостей державно-приватного партнерства, залучення коштів зовнішніх і внутрішніх інвесторів для реалізації конкретних інвестиційних проєктів. Комерційне фінансування може бути як пряме, так і за допомогою надання безпроцентних позик, субсидій, грантів та ін. [5, с. 92].

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : [учебный курс] / И.А. Бланк ; 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2005. – 656 с.
2. Виноградова З.И. Стратегический менеджмент. Матрица модулей, «дерево целей» / З.И. Виноградова, В.Е. Щербакова. – М. : Мир, Академический Проект, 2004. – 304 с.
3. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства / М.Г. Саєнко. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 390 с.
4. Грабовецький Б.Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрями використання : [монографія] / Б.Є. Грабовецький. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 171 с.
5. Семенов В.Ф. Механизм государственного регулирования инновационного развития строительной сферы / В.Ф. Семенов, Е.Д. Чекулаева // Проблемы экономики. – 2014. – № 1. – Х. : ИНЖЕК, 2014. – С. 88–94.

Аннотация. В статье рассмотрены пути решения проблемы инвестиционного обеспечения строительной сферы в контексте государственного регулирования ее деятельности. Разработаны стратегии преодоления имеющегося современного кризисного состояния путем разработки «дерева целей», определены основные направления политики улучшения инвестиционного климата в строительстве.

Ключевые слова: инвестиции, строительная сфера, стратегическое управление, «дерево целей», метод экспертных оценок, направления политики.

Summary. The ways of solving the problem of investment to support the construction sector in the context of government regulation of business are considered. Developed strategies to overcome the existing crisis by modern development «objectives tree», the basic courses of improvement the investment climate in construction are identified.

Key words: investments, construction industry, strategic management, «objectives tree» method of peer review, policies.